

Ramowy Program prac konserwatorskich

Remont elewacji kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie (wątek ceglany, powierzchnie ścian i artykulacji architektonicznej)

Zakres opracowania: badania stratygrafii, stanu zachowania i program prac konserwatorskich

Autorzy programu:

mgr sztuki konserwator Monika Rzegocińska -Wiącek (nr dyplomu 2196)

mgr sztuki konserwator Marek Wiącek (nr dyplomu 1600)

wrzesień 2023 r.

1.OPIS INWENTARYZACYJNY OBIEKTU I JEGO INTERPRETACJA

A) IDENTYFIKACJA OBIEKTU

nr rejestru zabytków: 604/A z 31.12.1990 r.

Rodzaj: kościół farny pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie, murowany z cegły, orientowany, jednonawowy, z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie

Czas powstania: gotyk, ok. 1337 r.

Materiał i technika oryginału elewacji: cegła, zaprawa wapienno-piaskowa

Materiał i technika warstw wtórnych: cegła, zaprawa wapienno-cementowa

Wymiary:

kościół: wys. ok. 20 m, dł. ok. 33,90 m, szer. ok. 20 m

Wcześniejsze konserwacje (lub renowacje): tak, 1621-3 (odbudowa), restauracje XIX, XX w.

Wcześniejsze dokumentacje: b.d.

Właściciel i użytkownik obiektu: Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Farna 3, Ostrzeszów

2. OPIS I HISTORIA OBIEKTU

Kościół farny pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie jest interesującym przykładem murowanej architektury gotyckiej na terenie Wielkopolski.

Ostrzeszów uzyskał prawa miejskie w 1283 roku. W następnych wiekach korzystne położenie miasta na szlaku handlowym łączącym Wrocław z Toruniem poprzez Kalisz doprowadziło do jego rozwoju. W XIV wieku Kazimierz Wielki w ramach budowy systemu obronnego Polski wzniósł w Ostrzeszowie zamek, którego pozostałości w postaci baszty zamkowej zostały zachowane do czasów obecnych. Od XVI w. do czasu utraty niepodległości przez I Rzeczpospolitą miasto było siedzibą starostwa, rozszerzając terytorialnie tę funkcję o obszar zlikwidowanego sąsiedniego niegrodzkiego starostwa grabowskiego. W XIX w. Ostrzeszów podupadł na znaczeniu, pozostając jednak siedzibą powiatu do 1932 r. i podejmując ponownie tę funkcję w latach 1954-1975 i po 1999 roku. Oprócz pozostałości zamku na szczególną uwagę zasługują ostrzeszowskie kościoły. Pierwszy kościół farny wzniesiony został w XIII w. z drewna. Około 1337 r. wzniesiono murowane z cegły prezbiterium oraz zakrystię, które w XV w. rozbudowane zostały o istniejącą do dziś nawę. W latach 1621-1623 został odbudowany po pożarze. W XIX w. kilkakrotnie przeprowadzono remonty kościoła, m.in. w XIX w. do nawy dobudowano pierwszą kruchtę, natomiast w roku 1948 - drugą. W czasie II wojny światowej Niemcy zrabowali z kościoła ornaty, bieliznę kościelną oraz dzwony. Ponadto zburzyli w Ostrzeszowie kościół pw. św. Anny.

Obiekt został wpisany do rejestru zabytków 21.11.1932 r. (nr AK T.11a) oraz decyzją z 31 grudnia 1990 pod nr: 604/A.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Matki Boskiej w Ostrzeszowie wzniesiony został w stylu gotyckim. Jest murowany z cegły w układzie polskim i orientowany. Najstarszą częścią świątyni są jednoprzęsłowe, zamknięte wielobocznie prezbiterium nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym oraz przylegająca do niego od północy prostokątna, sklepiona kolebkowo zakrystia. Wyższa i szersza od prezbiterium nawa wzniesiona została na planie prostokąta. Od południa i zachodu przylegają do niej kruchty. Charakterystyczną i wyróżniającą kościół cechą jest wydatnie skrzywienie osi długiej nawy w stosunku do prezbiterium, wynikające zapewne z jej późniejszej dobudowy. Zewnętrzne ściany kościoła wzmocnione są trójjuskowymi szkarpami. Kościół kryją dachy dwuspadowe, nad zakrystią - pulpitowy. Nad dachem nawy wznosi się barokowa wieżyczka na sygnaturkę.

Na wewnętrznych ścianach nawy widoczne są zarysy arkad oraz ślady po dawnych sklepieniach krzyżowo-żebrowych. W ścianie zach. znajduje się zamurowane okno ostrołukowe, z kolei na jej elewacji widoczne są ślady zamurowanych blend kolistych oraz powyżej ostrołukowych. Na ścianach nawy i ostrołukowej ścianie tęczowej w latach 50-tych XX w. odkryte zostały fragmenty polichromii, pochodzącej zapewne z 1584 r., przedstawiającej m. in. scenę Niesienia Krzyża, św. Krzysztofa, Vir Dolorum, Św. Annę Samoczwart, scenę Sądu Ostatecznego na ścianie tęczowej. Belka tęczowa ozdobiona jest rzeźbami Chrystusa Ukrzyżowanego, Matki Boskiej i św. Jana. Drewniany chór muzyczny wsparty jest na słupach. W skład późnobarokowego wyposażenia wchodzi m.in. ołtarz główny z XVIII w., ołtarze boczne z 1805 r. oraz chrzcielnica w kształcie anioła dźwigającego kulę ziemską.

Na częściowo zadrzewionym terenie dawnego cmentarza przykościelnego, otoczonego bramą i ogrodzeniem murowanymi z cegły, ulokowana jest wysoka, drewniana zamknięta dzwonnica o konstrukcji słupowej.

Kościół dostępny jest dla zwiedzających z zewnątrz.

Lokalizacja

Kościół parafialny zlokalizowany jest według schematu planistycznego lokacji miejskiej, po jego południowo-wschodniej stronie, przy rozległym terenie ogrodów, od strony południowej. Kościół jest orientowany, usytuowany poza owalnicowym centrum. Na południe od kościoła znajduje się plebania z sąsiadującym od strony wschodniej budynkiem organistówki i z zespołem gospodarczym oraz przylegającym doń od północy katolickim domem parafialnym.

Pierwotny kościół parafialny, fundowany w XIII w. był drewniany - pierwsza wzmianka o parafii i kościele zamieszczona jest w księdze fundacji biskupa wrocławskiego z 1310 r. Następny, murowany, w stylu gotyckim z korpusem jednonawowym, dwuprzęsłowym z jednoprzęsłowym, wielobocznie zamkniętym prezbiterium, nakrytym sklepieniami krzyżowo - żebrowymi, wzniesiony został w latach ok. 1337r - 1353 r, z fundacji Kazimierza Wielkiego. W 1434 r wymieniany jest ks. Wacław, proboszcz parafii. Pod koniec XV w. zawaliło się sklepienie. Odbudowa nastąpiła na przeł. XV i XVI wieku, w

trakcie której położono płaski dach, zamurowano okulus w zachodniej ścianie, wykuto ostrołuczne okno w ścianie południowej (obecnie zamurowane), przesklepiono kolebką zakrystię, zamurowano blendy w szczycie, zamurowano otwór wejściowy na emporę kolatorską nad zakrystią oraz jej otwór okienny w ścianie prezbiterium, otynkowano ściany nawy i prezbiterium. W r. 1620 kościół został zniszczony przez pożar. Odbudowano w latach 1621 - 23, kiedy to korpus nakryto obecnym, pozornym sklepieniem kolebkowym, zamurowano blendę w ścianie północnej i przepruto w tej ścianie dwa otwory okienne zamknięte odcinkowo, w pozostałych zastąpiono ostrołuczne zamknięcia odcinkowymi. W 1940 r. przywrócono gotycki, ostrołuczny wykrój, różny ' jednak od pierwotnego. Kościół był kilkakrotnie odnawiany: w 1781 r, XIX w, w 1900 r., w XX w. W 1947-48 r. dobudowano kruchtę przed wejściem do kościoła od strony zachodniej.

Material, konstrukcja, technika:

Ściany

Ściany murowane są z cegły pełnej o wątku polskim, łączonej zaprawą wapienną, o grubości ok. 120-130 cm na fundamentach i podmurówce z kamieni polnych. Wymiary cegieł są zróżnicowane. Główne ściany korpusu nawy oraz powojennej kruchty zachodniej zbudowane są z cegieł o wym.: dł. 27-28 cm, szer. 11-12 cm, wys. 7,5 -8 cm, natomiast ściany zakrystii oraz partii wschodniej elewacji prezbiterium wykonano z mniejszych cegieł o wym. dł. 24 cm, szer. 10-11 cm, wys. 6 cm. Ściany przybudówek są grubości ok. 60 cm. Od wewnątrz są ściany tynkowane, pokryte polichromią średniowieczną oraz nowożytną. Kaplica południowa od zewnątrz tynkowana jest dekoracyjnym tynkiem boniowanym z elementami wystroju architektonicznego: gzymsami, opaskami ciągniętymi w narzucie.

Sklepienia i stropy

Prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo-żebrowym, nad zamknięciem czteropolowym, o profilowanych żebrach spływających na słuźki wiązkowe. Korpus nawy nakryty jest sklepieniem pozornym, założonym na płaskim łuku odcinkowym, z pseudogwiazdowym podziałem żebrowym. Zakrystia przykryta jest kolebką o pełnym łuku. W kaplicy jest strop drewniany z podsufitką tynkowaną na matach trzcinowych. Przybudówka przed zakrystią i kruchta nakryte są płaskimi stropami.

Schody

Schody zewnętrzne usytuowane są przed wejściem na emporę chórową, w zachodnim narożniku elewacji północnej, zbudowane z trzech murowanych, tynkowanych stopni z podestem. Przybudówka przed zakrystią poprzedzona jest jednym stopniem.

Otwory: okienne i drzwiowe

Okna i drzwi są prostokątne, zamknięte ostrołucznie, półkoliście i odcinkowo. Okna prezbiterium są węższe i wyższe od okien korpusu nawy. Otwory okienne kruchty zachodniej są biforyjne, umieszczone w ostrołucznych blendach oraz zamknięte półkoliście, ujęte prostymi, czterouskokowymi obramieniami. Półkoliste okna kaplicy południowej ujęte są szerokimi, profilowanymi opaskami. W ścianie południowego korpusu usytuowany jest portal otworu wejściowego. Od strony kaplicy znajduje się trójuskokowy portal o fazowanych narożnikach. W ścianie zachodniej kruchty jest ostrołukowy, trójuskokowy portal. Otwór wejściowy kaplicy południowej obramowany jest profilowaną opaską.

Drzwi

Drzwi zewnętrzne są drewniane, jedno i dwuskrzydłowe. Zewnętrzne drzwi w ścianie zachodniej kruchty oraz w północno-zachodnim narożniku elewacji korpusu są konstrukcji ramowo-płycinowej z dekorowanymi na skrzydłach listwami ułożonymi w jodełkę, mocowanymi na kutyh zawiasach (drzwi kruchty) oraz o układzie rombówym. Okna korpusu i prezbiterium oraz kaplicy południowej są metalowe, pojedyncze. Okna prezbiterium dzielone są poziomymi szczeblinami na 10 kwater wypełnionymi witrażami figuralnymi. Okna korpusu nawy dzielone są analogicznie na 8 pól. Pozostałe okna są drewniane (w przybudówce zakrystii: skrzynkowe, czteropodziałowe, w kruchcie zachodniej: dwunastokwaterowe).

RZUT

Rzut kościoła tworzą:

- prostokątny korpus nakryty sklepieniem pozornym, (pierwotnie dwuprzęsłowy),
- wydzielone ścianą tęczową, niewiele węższe prezbiterium jednoprzęsłowe nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym, z trójbocznym zamknięciem nakrytym sklepieniem żebrowym, czteropółowym,
- od strony zachodniej, na osi korpusu nawy kwadratowa wieżyczka sygnaturki ze ściętymi narożnikami,
- przy północnej ścianie prezbiterium - prostokątna zakrystia przesklepiona kolebką z, poprzedzającą ją od wschodu, pomieszczeniem pełniącym funkcję sieni, o rzucie nieforemnego sześcioboku, powstałego poprzez zamknięcie przestrzeni pomiędzy wschodnią ścianą zakrystii a północną szkarpą zamknięcia prezbiterium,
- przy południowej ścianie korpusu, przy jej wschodniej części, wąska, prostokątna kaplica Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu.

Główna komunikacja kościoła wyznaczona jest wzdłuż osi zachód - wschód, także od strony południowej poprzez kaplicę Najświętszego Sakramentu, od wschodu poprzez sień, zakrystię i otwór wejściowy w ścianie północnej prezbiterium.

BRYŁA

Bryła kościoła jest zwarta, spoczywająca na cokole, złożona z prostokątnego korpusu nawy, zadaszonego wysokim dachem dwuspadowym i krótkiego, węższego, trójbocznie zamkniętego prezbiterium, z nieco niższym dwuspadowym dachem, przechodzącym w trójpółlaciowy nad zamknięciem prezbiterium. W kalenicy, we wschodniej części dachu korpusu nawy znajduje się, sześcioboczna sygnaturka zwieńczona ażurową latarnią. Korpus nawy jest nieco zsunięty z osi prezbiterium w kierunku południowym. Korpus i prezbiterium opięte są trójuskokowymi szkarpami. W partii przyziemia bryłę rozczłonkowują następujące przybudówki: północną ścianę prezbiterium przesłania zakrystia, zadaszona stromym, wysokim, pulpityowym dachem sięgającym nieco poniżej górnego uskoku szkarpy. Do jej wschodniej elewacji i północno-wschodniej ściany zamknięcia prezbiterium dostawiona jest niska sień (kruchta) nakryta płaskim dachem na wysokości okapu zadaszenia zakrystii. Przy wschodniej części elewacji południowej korpusu znajduje się niewysoka przybudówka Kaplicy Wieczystej Adoracji nakryta niskim dachem dwuspadowym. Elewację zachodnią poprzedza kwadratowa kruchta o ściętych narożnikach, nakryta wysokim dachem trójspadowym, ze ściętymi narożnikami, sięgającymi nieco poniżej podstawy szczytu.

ELEWACJE

Elewacje kościoła: korpusu nawy i prezbiterium kształtowane są, podzielonymi na przęsła, oszkarpowanymi odcinkami. Elewacje boczne korpusu nawy są dwuosiowe z wąskimi, wysoko umieszczonymi, ostrołukowymi otworami okiennymi w głębokich rozglifieniach. Otwór okienny we wschodnim przęśle elewacji południowej flankują wąskie, ostrołukowe blendy. W zachodnim narożniku elewacji północnej usytuowany jest otwór wejściowy na empore chórową zamknięty łukiem odcinkowym. Ponad dolnym uskokiem szkarpy korpusu nawy (z wyjątkiem szkarpy południowo-wschodniej) występują płytkie, prostokątne blendy. Elewacje te wieńczy szeroki, profilowany, tynkowany gzyms.

Elewacja zachodnia korpusu jest ślepa, w przyziemiu, niemal w całości przesłonięta przez kruchtę. W górnej części (od strony południowej) znajduje się niewielka, ostrołukowa blenda (pierwotnie okulus), od strony północnej - zamurowany okulus. Elewację wieńczy wysoki trójkątny szczyt, ze śladami dziewięcioosiowej dekoracji blendowej. Elewacje prezbiterium zbudowane są na wysokim cokole. Na wysokości dolnego uskoku szkarpy usytuowany jest wąski gzyms okapnikowy, zwieńczony profilowanym, węższym niż w korpusie, gzymsem. Wąskie, ostrołukowe otwory okienne umieszczone są w głębokich rozglifieniach, schodzących niżej niż w korpusie nawy - do gzymsu okapnikowego. Północna, północno-wschodnia elewacja prezbiterium oraz północna elewacja zakrystii są ślepe (pozbawione otworów okiennych). We wschodnim półszczycie znajduje się prostokątny otwór wentylacyjny.

Elewacje kruchty przed zakrystią są na wysokim cokole, zwieńczone wąskim, uskokowym gzymsem. W elewacji wschodniej występują dwa prostokątne otwory okienne zamknięte płaskimi łukami odcinkowymi oraz

prostokątny otwór drzwiowy w nieco wyższej blendzie zamkniętej płaskim łukiem odcinkowym. Elewacje kruchty zachodniej są symetryczne, zwieńczone wąskim gzymsem uskokowym. Elewacja frontowa, zachodnia kruchty jest trójosiowa z szerokim, trójuskokowym portalem, ostrołucznym na osi, flankowanym wąskimi, niewysokimi otworami okiennymi zamkniętymi półkoliście, w uskokowych obokniach. Elewacje boczne kruchty są analogiczne, jednoosiowe, z biforyjnymi, ostrołucznymi oknami umieszczonymi w płytkich, ostrołucznych blendach. Elewacje południowej kaplicy są otynkowane z dekoracją ramową i boniowaniem, zwieńczone szerokim, profilowanym gzymsem. Elewacja frontowa (południowa) kaplicy jest symetryczna, trójosiowa z otworem wejściowym na osi i dwoma prostokątnymi otworami okiennymi zamkniętymi półkoliście w szerokich, profilowanych opaskach, zwieńczona płaskim trójkątnym szczytem z wyniosłą, uproszczoną formą aediculi z głęboką blendą pośrodku. W bocznych polach szczytu elewacji usytuowane są po cztery wąskie, głębokie, półkoliście zamknięte blendy. Elewacje boczne kruchty są ślepe.

Bibliografia:

1. Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, mgr S. Kubacka, 2002, PSOZ Kalisz
2. Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. 5, Woj. wielkopolskie, red. Rusczyńska Teresa, Sławska Aniela, z. 17, Pow. ostrzeszowski, opr. Chrzanowski Tadeusz, Kornecki Marian, Samek Jan, Warszawa 1958, s. 11-12. Wielkopolska.
3. Słownik krajoznawczy, red. Łęcki Włodzimierz, Poznań 2002, s. 246-248.
4. Sławomir Pawlak, Otwory po świdrach ogniowych. Architektura Sakralna Pomorza Zachodniego, www.architektura.pomorze.pl

3.BUDOWA TECHNICZNA OBIEKTU

A. STRATYGRAFIA OBIEKTU I TECHNIKA WYKONANIA

Autorzy programu przeprowadzając badania powierzchni wątku ceglanego wyodrębnili kilka warstw chronologicznych. Załączona poniżej tabela przedstawia prawdopodobną stratygrafię obiektu z pominięciem graficznego rozmieszczenia i zakresu występowania poszczególnych warstw stratygraficznych oraz ich grubości.

ELEWACJA KOŚCIOŁA (ściany zewnętrzne kościoła, zakrystii, kaplicy, kruchty)

NUMER WARSTWY	CHARAKTERYSTYKA WARSTWY	MIEJSCE WYSTĘPOWANIA, OPIS WARSTWY MALARSKIEJ	FAZA CHRONOLOGICZNA	DATOWANIE
1	brud i zanieczyszczenia, korozja biologiczna	zielone naloty, zacieki, plamy, rozmycia, „korozja biologiczna”	VII	XX w.

2	Fuga (elewacja kościoła), wyprawa tynkarska (ściany kaplicy)	wyprawki , uzupełnienie fugi (fuga w kolorze biało-szarym – fuga wapienna, szarym – fuga cementowa), obrzutka z tynku z zawartością wapna, piasku i cementu (ściany kaplicy)	VI	XX w.
3	podłoże ceglane (cokół kamienny), wążek ceglany w układzie polskim, cegła, fuga wapienno-piaskowa w kolorze biało-szarym – kruchta zachodnia, tynk wapienno-piaskowy, zatarty na gładko (kaplica południowa)	cegła czerwona o wym. 28 x 12 x 8 cm (kruchta zachodnia), biało-szara fuga, wążek ceglany, tynkowany (zaprawa wapienno-piaskowa)- kaplica południowa	V	XX w.
4	podłoże ceglane (cokół kamienny), wążek ceglany w układzie polskim, cegła, fuga wapienno-piaskowa w kolorze biało-szarym, (przedsionek zakrystii).	cegła czerwona o wym. 24 x 11 x 6 cm (przedsionek zakrystii), biało-szara fuga	IV	XIX w.
5	podłoże ceglane (cokół kamienny), wążek ceglany w układzie polskim, cegła, fuga wapienno-piaskowa w kolorze biało-szarym - oryginalna warstwa - ściany kościoła (odbudowa po pożarze, zamurowane blendy w elewacji zachodniej i północnej)	cegła czerwona o wym. 24 x 11-12 x 6 cm, biało-szara fuga	III	1621-1623 r.
6	podłoże ceglane (cokół kamienny), wążek ceglany w układzie polskim, cegła, fuga wapienno-piaskowa w kolorze biało-szarym - ściany kościoła (nawa)	cegła czerwona o wym. 28 x 12 x 8 cm, biało- szara fuga, wążek ceglany, tynkowany (zaprawa wapienno- piaskowa) w partiach blend	II	XV w.
7	podłoże ceglane (cokół kamienny), wążek ceglany w układzie polskim, cegła, fuga wapienno-piaskowa w kolorze biało-szarym - oryginalna warstwa - ściany kościoła (prezbiterium i zakrystia)	cegła czerwona o wym. 28 x 12 x 8 cm, biało- szara fuga	I	1337 r.

4.OPIS WARUNKÓW PRZECHOWYWANIA

Warunki użytkowania obiektu są dość stabilne, w przeszłości obiekt był wielokrotnie naprawiany: gruntowne przebudowy, odbudowy, remonty dachu, naprawy wątku ceglanego (widoczne w postaci szarych, cementowych oraz białych, wapiennych fug). Ściany kościoła w dużej mierze, zwłaszcza w partiach najniższych, przycokołowych, szczególnie w partiach sąsiadujących z „barierą przeciwwilgociową” w formie betonowych opasek wokół kościoła od strony północnej noszą ślady powierzchniowych zawilgoceń (zielone naloty "korozji biologicznej" - mchy, glony, porosty), z wypłukanym lepiszczem z fug, cegła jest w wielu miejscach (również w narożach, szczytach oszkarpowania, w górnych, szczytowych partiach elewacji zachodniej) spęczniona, spękana i częściowo rozkruszona.

5.STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Przyczyny zniszczeń i skutki działania czynników niszczących w poszczególnych warstwach lub elementach zabytku

Warunki użytkowania obiektu są dość stabilne, jednak obiekt był narażony na zmieniające się warunki atmosferyczne i zanieczyszczenia środowiska oraz na wszelkie urazy mechaniczne i przekształcenia ze względu na liczne przebudowy, odbudowy w czasie jego użytkowania.

Powierzchnia ścian zewnętrznych jest w stanie wymagającym podjęcie jak najszybszych prac konserwatorskich. W ciągu długiej historii parafii, bryła gotyckiego kościoła ulegała wielu rozbudowom i naprawom, szczególnie nasilonym w ciągu ostatnich lat po II wojnie światowej. W 1947 r. dobudowano kruchtę przed głównym wejściem, W latach 1955 - 58 powstała boczna przybudówka - obecnie Kaplica Wierzytwej Adoracji Najświętszego Sakramentu W 1959 r. zelektryfikowano farę. W 1960 r. przeprowadzono odgrzybianie murów, położono nową podłogę drewnianą, przełożono dach nad zakrystią i prezbiterium. W latach 1987 - 9 naprawiono dach. W latach 1995 - 96 osuszono mury metodą iniekcji krystalicznej. W 1997 r. położono marmurową posadzkę, wymieniono instalację elektryczną i nagłośnieniową. W ostatnich kilku latach przeprowadzono gruntowny remont dachu.

Elementy ceglane: elewacja, ściany

Wątek ceglany wraz z fugą ulegał prze lata silnemu zabrudzeniu, zarówno warstwy oryginalne jak i wtórne pokryte są grubą warstwą zabrudzeń. Niektóre przemurowania zastosowane podczas kolejnych remontów wpłynęły negatywnie na stan zachowania pierwotnej koncepcji z XIV/XV w.

Stan zachowania elewacji budynku określa się jako zróżnicowany. Wiele elementów elewacji nosi ślady zniszczeń i były już poddawane wielokrotnym pracom naprawczym. Poszczególne fragmenty elewacji są w

różnym stanie, wymagają dokładnego przeglądu ich stanu zachowania i stabilności. Fugi w partiach cokołów, szkarpach i w narożach budynku w partiach szczytowych (pilastrach/schodkowych filarach) są w dużym stopniu wypłukane, poprzez co watek ceglany stał się nieszczelny i niestabilny. Elementy dekoracyjne, kształtki są w wielu miejscach wykruszone lub występują w nich ubytki. Niektóre fragmenty ścian noszą ślady napraw w partii fug z wypełnieniami cementowymi lub wapienno-cementowymi o białym lub białoszarym kolorze drastycznie różniącym się od oryginału (vide fot. nr 13,14,16,20 – w górnej partii szczytowej od strony elewacji zachodniej). Elementy metalowe noszą ślady korozji materiałowej. Opierzenia są w dobrym stanie zachowania, po przeprowadzonych pracach remontu dachu, jednak w wielu miejscach elewacji budynku, gdzie znajdowały się wcześniej uszkodzone opierzenia niespełniające swojej roli zabezpieczającej, widoczne są wykruszenia i zabrudzenia tych partii muru ceglanego (vide fot. nr 5-7 i 10). Zmienne warunki atmosferyczne spowodowały liczne odspojenia, rozwarstwienia, spulchnienia i przebarwienia powierzchni cegieł i fug, widoczne są liczne zacieki, które rozmywały przez lata brud. Następstwem takiego procesu był rozkład spoiwa i wypełniaczy. Destrukcyjny czynnik wilgoci widoczny jest zwłaszcza na powierzchni przypor/szkarp, gzymsów, partiach przycokołowych itp., gdzie następowało rozmywanie się zabrudzeń powierzchniowych i ich ponowne osadzanie się w formie zacieków i plam. To niszczące działanie wilgoci miało również wpływ na stan zachowania cegieł i powstawanie spękań w miejscach najbardziej narażonych w wyniku powtarzalności procesów wysychania i zwilżania powierzchni. W wyniku tych procesów powstały spękania, a wraz z nimi wykruszenia.

W partiach szczytowych ścian zachodnich nawy oraz zakrystii kościoła znajdują się historyczne przemurowania blend oraz okulusów sięgające czasów XV i XVII w. Partie blend prawdopodobnie celowo zostały zaakcentowane wátkiem ceglanym z użyciem cegieł o mniejszych wymiarach. Przyczyną tych przemurowań zapewne była próba ochrony ściany zachodniej elewacji przed szkodliwym oddziaływaniem środowiska, wilgoci inwazyjnej pochodzącej z wody opadowej, zaleganiem śniegu, lodu i gwałtownych różnic temperaturowo-wilgotnościowych. Efekt tego szkodliwego oddziaływania widoczny jest w postaci znacznych zniszczeń powierzchni wátku ceglanego tych partii elewacji.

Z uwagi na historyczny aspekt charakteru elewacji zachodniej (z przemurowaniami wykonanymi setki lat temu) przeprowadzenie ewentualnej regotyzacji poprzez powrót do pierwotnej koncepcji architektonicznej nie może być brane pod uwagę, ponieważ wpisały już się w bogatą historię zmian architektury obiektu, a wszelkie próby rekonstrukcji artykulacji architektonicznej wynikające z dążenia do „czystości stylu”, takie jak: odsłonięcie blend, okulusów wymagałyby osobnej konsultacji w ramach komisji z udziałem przedstawicieli Urzędu Ochrony Zabytków.

Okrągłe otwory na ceglach

We wschodniej części elewacji, w dolnych partiach ścian, przy zakrystii znajdują się liczne okrągłe otwory w ceglach. Z uwagi na brak przekazów źródłowych istnieje kilka hipotez dotyczących przyczyn ich powstania, z których za najbardziej prawdopodobną uznaje się hipotezę tzw. świdrów ogniowych „świętego ognia” rozpalanego w Wielką Sobotę. Pierwotnym sposobem było rozniecenie ognia za pomocą świdra opartego o ścianę chaty, wierzono, że taki ogień jest święty. Po wprowadzeniu chrześcijaństwa zwyczaj ten przeniósł się na rozpalanie świdrem ognia wielkanocnego.

W 1992 roku dokonano inwentaryzacji świdrów ogniowych na katedrze pw. św. Mikołaja w Elblągu, naliczono wówczas 1054 znaki. Jest to najprawdopodobniej największa ilość dołków na jednym obiekcie w Polsce. **Otwory te są świadectwem historii, kultury i tradycji i powinny pozostać zachowane (vide fot. 18 i 26).**

Wątek ceglany, tynki (w blendach na szkarpach, na powierzchni kaplicy)

Stan zachowania cegły określa się jako mocno zróżnicowany. Cegła jest miejscami silnie zabrudzona z licznymi, miejscowymi odpryskami (szczególnie w partiach przycokołowych i przygzymsowych) oraz miejscowym wykruszeniem i wypłukaniem spoiny. W miejscach wyżej wymienionych, bardziej narażonych na zawilgocenie, posiada bardziej osłabioną strukturę i poprzez oddziaływanie wilgoci opadowej pokryta jest zieloną "korozją biologiczną".

Spoiwo fug posiada w wielu miejscach znacznie osłabioną strukturę w wyniku oddziaływania zanieczyszczeń oraz kwaśnego środowiska zawartego w „kwaśnych” wodach opadowych. W wielu miejscach występują ubytki w wątku ceglanym. Korozja warstwowa dotknęła również cegły powodując silne naruszenie ich powierzchni widoczne w postaci spękań, odspojen i złuszczeń zewnętrznej warstwy. W wielu fragmentach wątku ceglanego widoczne są rekonstrukcje większych partii fug wykonane przy użyciu głównie cementowej, szarej zaprawy różniącej się znacznie od oryginalnej zaprawy w kolorze starego wapna. Destrukcyjne oddziaływanie wilgoci najbardziej widoczne jest w partii tynków występujących w blendach (na szkarpach) na powierzchni elewacji (zachowanych w szczątkowej formie) oraz na powierzchni kaplicy, która została wtórnie otynkowana szczelną warstwą zaprawy cementowej przyczyniającej się do niszczenia delikatniejszej struktury oryginalnego wątku ceglanego i zaprawy. (zniszczenia widoczne w postaci spękań, odspojen i wysoleń – vide fot. nr 5-7).

Opady atmosferyczne: deszcz, śnieg, grad określone mianem wilgoci inwazyjnej, zawierające w swym składzie szereg zanieczyszczeń pochodzących ze składu atmosfery, czyli gazów, kwasów, soli rozpuszczone w wodzie deszczowej wniknęły w strukturę elewacji poprzez szczeliny i pęknięcia w murze. Spowodowało to liczne odspojenia, rozwarstwienia, spulchnienia i przebarwienia powierzchni tynków i cegieł. Destrukcyjny czynnik wilgoci widoczny jest na powierzchni budynku gdzie następowało rozmywanie się zabrudzeń powierzchniowych i ich ponowne osadzanie się w formie zacieków i plam, a podczas wysychania następowało gwałtowne odspajanie się wierzchnich

warstw. To niszczące działanie wilgoci kondensacyjnej miało wpływ na stan zachowania tynków i powstawanie spękań w miejscach najbardziej narażonych w wyniku powtarzalności procesów wysychania i zwilżania powierzchni. Dzięki analizie przyczyn zniszczeń można podjąć próbę wyeliminowania w najbardziej możliwym stopniu czynników niszczących, aby uniknąć dalszej destrukcji elewacji obiektu.

6. CEL I ZAKRES BADAŃ KONSERWATORSKICH

Celem prac konserwatorskich będzie zahamowanie procesu niszczenia oraz przywrócenia walorów estetycznych i historycznych elewacji kościoła. Zróżnicowanie technologii i stanu zachowania poszczególnych elementów wymaga zastosowania metod i materiałów konserwatorskich do określonych warunków. Wszystkie zabiegi będą poprzedzone szczegółowym rozpoznaniem budowy technologicznej, określeniem zakresu i przyczyn zniszczeń oraz próbami gwarantującymi właściwy dobór materiałów i metod konserwatorskich. Na podstawie analizy przyczyn zniszczeń oraz na podstawie badań historyczno-artystycznych będzie możliwe sformułowanie ostatecznych wniosków konserwatorskich, a także ogólnego programu prac ratunkowych.

Metalowe elementy (kraty w oknach zakrystii, lampa nad drzwiami do zakrystii) należy poddać konserwacji polegającej na oczyszczeniu z powierzchniowej korozji, zabezpieczeniu środkiem antykorozyjnym oraz pokryciu farbą grafitową do metalu.

Prace konserwatorsko-renowacyjne powinny być przeprowadzane przez ekipy specjalistyczne, posiadające udokumentowane doświadczenie w realizacji robót przy obiektach zabytkowych, przeszkolone w stosowaniu systemów renowacyjnych renomowanych firm, pod ścisłym nadzorem konserwatorskim w osobie kierownika robót konserwatorskich o adekwatnej specjalizacji. Przy wykonywaniu prac należy ściśle przestrzegać reżimu technologicznego określonego przez producentów specjalistycznych materiałów w ich instrukcjach technicznych.

Celem prowadzonych badań jest ocena stanu zachowania wątku ceglanego (cegła, spoiny). Dla opracowania ogólnego programu prac konserwatorskich konieczne będzie wskazanie przyczyn zniszczeń poszczególnych części elementów elewacji przyziemia obiektu oraz szczegółowej budowy technologicznej elewacji budynku wraz z podłożem. Badaniami zostaną objęte ściany, elementy artykulacji architektonicznej, watek ceglany. Podjęta zostanie próba wskazania charakteru pierwotnej koncepcji i opracowania struktury powierzchni elewacji oraz wtórnych historycznych aranżacji obiektu. Na podstawie analizy przyczyn zniszczeń oraz na podstawie badań technologicznych, materiałoznawczych oraz historyczno-artystycznych będzie możliwe sformułowanie ostatecznych wniosków konserwatorskich, a także ogólnego programu prac konserwatorskich.

6.1. CEL PRAC KONSERWATORSKICH

Celem prac konserwatorskich będzie zahamowanie procesu niszczenia oraz przywrócenia walorów estetycznych i historycznych budynku kościoła.

Zróznicowanie technologii i stanu zachowania poszczególnych elementów wymaga zastosowania metod i materiałów konserwatorskich do określonych warunków. Wszystkie zabiegi będą poprzedzone szczegółowym rozpoznaniem budowy technologicznej, określeniem zakresu i przyczyn zniszczeń oraz próbami gwarantującymi właściwy dobór materiałów i metod konserwatorskich. Na podstawie analizy przyczyn zniszczeń oraz na podstawie badań historyczno-artystycznych będzie możliwe sformułowanie ostatecznych wniosków konserwatorskich, a także ogólnego programu prac ratunkowych.

Prace nad osuszeniem i odwodnieniem budynku.

Problemy z nadmierną wilgocią kapilarną w ścianach kościoła zapewne były powodem, że w latach 90-tych XX w. wykonano próbę częściowej izolacji poziomej budynku kościoła metodą iniekcji krystalicznej, czego ślady widoczne są w przycokołowych partiach elewacji wokół budynku kościoła (vide fot. 26,33,37).

Stosowanie „sztucznych” barier przeciwwilgociowych, izolacji pionowych lub iniekcji impregnatów do wnętrza muru nie zawsze jednak przynosi gwarantowane rezultaty i wiąże się z koniecznością cyklicznego powtarzania zabiegów. Jednak, jeśli nie ma możliwości przeprowadzenia klasycznego drenażu zaleca się zastosowanie osuszania murów metodą iniekcji krystalicznej. Technologia iniekcji krystalicznej, przeznaczona jest do odtwarzania izolacji przeciwwilgociowych poziomych jak i pionowych, bez potrzeby odkopywania murów zewnętrznych. Technologię tę można stosować bez względu na rodzaj materiału użytego do budowy murów (cegła, wapień, piaskowiec, beton itp.) oraz bez względu na ich grubość, stopień zasolenia i zawilgocenia. W przeciwieństwie do wszystkich innych znanych technologii osuszania budynków iniekcja krystaliczna daje lepsze efekty, im bardziej zawilgocone są mury. Nie wymaga, więc wstępnego suszenia muru w strefie planowanej iniekcji, tak jak to ma miejsce w innych znanych technologiach. Wprost przeciwnie – przed iniekcją strefę muru dodatkowo zwilża się wodą, aby uzyskać korzystne efekty do dyfuzji składników jonowych mieszaniny iniekcyjnej, tworzących izolację. Utworzona blokada przeciwwilgociowa jest absolutnie ekologiczna, ma wielopokoleniową trwałość w czasie i nie powoduje osłabienia muru w strefie iniekcji.

Bardziej skutecznym i szczególnie zalecanym sposobem osuszenia murów jest wykonanie kanalizacji deszczowej i odwodnienie murów.

W tym celu konieczne byłoby wykonanie drenażu wokół fundamentów budynku (system sączków-rur drenarskich odprowadzających stale wodę do kanałów odpływowych czy do zbiorczych studzienek). Zaleca się wykonanie wyżej wymienionych prac osuszających wokół budynku (dotyczy najbardziej

zawilgoconych partii ścian poprzez wykopanie kanału o szerokości do 50 cm wokół fundamentów odkrywając ziemię do około 20-30 cm poniżej poziomu posadzki wnętrza budynku z zachowaniem odpowiedniego spadku. W przypadku konieczności wykonania zbyt głębokiego wykopu (połączonego z drenażem gruntu) i odkrycia większych partii fundamentu budynku (w związku z zaobserwowaniem zjawiska zbyt dużego napływu wody gruntowej) przed podjęciem decyzji o przeprowadzeniu drenażu zalecane byłoby wykonanie badań specjalistycznych (ekspertyzy geologicznej - chodzi o ustalenie, czy ewentualne - stałe obniżanie poziomu wód gruntowych może spowodować jego rozluźnienie).

Po ułożeniu systemu rur drenarskich na dnie kanału i przykryciu ich drobnym kamieniem przepuszczającym wodę można wykonać umocnienie brzegu wykopu np.: przy pomocy betonowych ścianek oraz przykrycie otwartych kanałów systemem krat (dopuszcza się również przykrycie otwartych kanałów grubym żwirem). Jednak pozostawienie trwale odkrytych ścian zewnętrznych na fragmentach poniżej poziomu posadzki budynku zapewnia bardziej swobodną cyrkulację powietrza i odparowywanie wilgoci z muru oraz powinno rozwiązać typowe problemy związane z kumulacją wody gruntowej w partiach przyposadzkowych obiektu.

Powyższe metody związane z osuszaniem zawilgoconych budynków zabytkowych doskonale sprawdziły się już wielokrotnie podczas przeprowadzania prac konserwatorskich o podobnej problematyce w innych obiektach zabytkowych (przykładem są następujące obiekty: kościół katedralny w Kaliszu, kościół gotycki w Brudzewie Kolskim, kościół gotycki w Russocicach-Władysławowie, kościół klasztorny Kamedułów w Bieniszewie, budynek dawnego konwiktów przy konkatedrze w Ostrowie Wlkp., kościół barokowy w Zagórowie, budynek Magistratu w Kępnie- Muzeum Potworowskiego i inne).

Cokół

Celem planowanych prac jest powstrzymanie zachodzących procesów destrukcji elementów wątku ceglanego i tynku w partii cokołu. Uszkodzone lub wadliwe, wtórne cementowe tynki należy usunąć (np.: na ścianach kaplicy). Cementowe ślady po iniekcji krystalicznej wokół kościoła widoczne w postaci szarych placków należy usunąć z powierzchni cegieł, doczyścić i poddać pracom zgodnie z zaleceniami dotyczącymi konserwacji wątku ceglanego. Ubytki w spoinie wypełnić zaprawą i pokryć tynkiem zgodnie z zaleceniami dotyczącymi tynków i sztukaterii.

Miejsca rozwarstwienia muru i większe szczeliny murów wzmocnić poprzez metalowe ściągi, kotwy itp. zgodnie z techniką budowlaną (spękana ściana frontowa kaplicy).

Wątek ceglany murów budynku należy w miejscach odsłoniętych i mocno skorodowanych (po usunięciu wtórnych łąt cementowych) oraz spękanych poddać naprawom poprzez częściową wymianę i wzmocnienie oraz odsolenie. Ubytki w spoinie wypełnić zaprawą i pokryć tynkiem zgodnie z zaleceniami dotyczącymi tynków i sztukaterii.

Stolarka okienna i drzwiowa

Wykonać szczegółowy przegląd stolarki okiennej i drzwiowej. W przypadku podjęcia decyzji o wymianie stolarki na nową należy dokonać wymiany na elementy w tym samym kształcie i wzorze oraz materiale (podziały okien, szyb, kwatery drzwi, elementy dekoracyjne, profilowania listew itp.). Nie zaleca się stosowania elementów z PCV. Jeśli stolarka zachowała się w stanie możliwym do dalszej eksploatacji zaleca się przeprowadzenie konserwacji technicznej i estetycznej zachowanych elementów w celu wzmocnienia ich struktury, poprawienia funkcji i estetycznego wyglądu. Metalowe kraty, zabytkową lampę nad drzwiami, okucia drzwi, do zakrystii należy poddać konserwacji polegającej na oczyszczeniu z wtórnych nawarstwień, korozji, zabezpieczeniu środkiem antykorozyjnym oraz pokryciu farbą grafitową do metalu. W przypadku podjęcia decyzji o rekonstrukcji drzwi należy nawiązać do źródeł historycznych.

Elementy ceglane: elewacja kościoła

Stan zachowania elementów konserwowanych narzuca działania technologiczne, które pozwolą uzyskać dobry wygląd estetyczny i poprawić ich stan techniczny i funkcję.

Kluczowym działaniem, będzie dokładny przegląd elementów wstępu ceglano, artykulacji architektonicznej. Brakujące elementy -kształtki itp. należy odtworzyć zgodnie z oryginałem. Detale architektoniczne powinny być odtworzone na podstawie pomiarów inwentaryzacyjnych (wykonanych z pomostów roboczych rusztowań) na etapie wykonawstwa.

W pozostałych fragmentach elewacji budynku konieczne jest usunięcie tylko najbardziej zniszczonych cegieł i fug (wtórnych) i zastąpienie ich nowymi o podobnych właściwościach i kolorystyce jak najbardziej zbliżonej do oryginału. Należy wymienić i uzupełnić brakujące fragmenty opierzeń gzymsów (w partii kaplicy południowej), parapetów, ceglanych, schodkowych szczytów przypor.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu przed rozpoczęciem prac remontowych i konserwatorskich. Wykonać dokładną inwentaryzację pomiarową i rysunkową, inwentaryzację fotograficzną poszczególnych ścian obiektu i wszystkich detali architektonicznych. Inwentaryzację zamieścić w dokumentacji powykonawczej.
2. Ustawienie wokół wieży atestowanego rusztowania i pomostów zabezpieczających.
3. Wymiana/naprawa uszkodzonych obróbek blacharskich.
4. Odtworzenie zgodnie z oryginałem brakujących większych fragmentów artykulacji architektonicznej (kształtki itp.)

Ze względu na znaczną rangę historyczną całego obiektu, prace konserwatorskie murów kościoła będą mieć charakter zachowawczy.

Nowa spoina powinna być dopasowana składem i kolorem do spoiny oryginalnej w stanie po oczyszczeniu (kolor spoiny powinien mieć odcień „starej bieli” (piaskowo-szary), nie powinien być zbyt biały, kremowy lub

szary).

Należy unikać nakładania fug w sposób mechaniczny, nie pokrywając zbyt dużych fragmentów oryginalnego wątku ceglanego i nie wymieniając oryginalnych lub lekko uszkodzonych cegieł na nowe, tak żeby nie zmienić historycznego charakteru obiektu i nie spowodować, żeby gotycki obiekt wyglądał jak nowo wybudowany. Rekonstruowane fugi powinny być zgodne kolorystycznie i fakturalnie z partiami oryginału. Nowe cegły, o wymiarach zgodnych z oryginalnymi należy scalić kolorystycznie tylko i wyłącznie z użyciem laserunkowych farb z palety Historic Lasur zgodnie z wytycznymi w programie dotyczącymi wątku ceglanego.

Witraże

Przed przystąpieniem do prac remontowych powierzchni ścian elewacji zaleca się opracowanie projektu i wykonanie oszklenia ochronnego w odpowiedniej odległości od witraży po ich zewnętrznej stronie w formie ram metalowych o zbliżonych wymiarach do oryginalnych okien z analogicznymi do oryginalnych okien kwadratami wypełnionymi szkłem antycznym o neutralnej, słomkowej barwie. Proponuje się również wykonanie zabezpieczeń przed ptakami w formie siatek lub kolców po zewnętrznej stronie na parapetach okien.

6.2. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Program prac konserwatorskich

6.3. Renowacja powierzchni tynków elewacji (blendy szkarp, ściany kaplicy)

Podłoże, mur, wątek ceglany

W niniejszym programie zaleca się użycia materiałów firmy REMMERS –bądź równoważnej, wiodącej i sprawdzonej marki produktów przeznaczonych do renowacji obiektów zabytkowych (np.: Keim, Baumit/Bayosan).

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu przed rozpoczęciem prac remontowych i konserwatorskich. Wykonać dokładną inwentaryzację pomiarową i rysunkową gzymsów, murów, profilowań, występów ceglanych i inwentaryzację fotograficzną poszczególnych ścian obiektu i wszystkich detali architektonicznych. Inwentaryzację zamieścić w dokumentacji powykonawczej.
2. Szczegółowe oględziny elewacji w celu dokładnego określenia stanu zachowania, wstępny opis wraz z analizą zakresu i przyczyn zniszczeń.
3. Badania.- rozpoznanie wtórnych przemurowań i uzupełnień, demontaż niefachowo zawieszonych urządzeń, elementów wtórnych.
- określenie zagrożeń budowlanych: identyfikacja rys, pęknięć, odspojień
rozpoznanie ich przyczyny oraz propozycja sposobu naprawy;

- badania materiałoznawcze: ewentualne badania petrograficzne cegieł – próbki pobrane z wybranych miejsc muru w celu możliwie pełnego rozpoznania materiału użytego do ich wykonania; badania petrograficzne zapraw ze szczególnym zwróceniem uwagi na ich budowę oraz użyte dodatki; propozycje sposobu zabezpieczenia przed wpływem wody opadowej;

4. W miejscach zagrożonych zawaleniem wykonanie interwencyjnych napraw budowlanych, zabezpieczenie lub demontaż luźnych i zagrażających odpadnięciem części gzymsów, profilowań itp. Wypełnienie rys oraz spękań muru.

W przypadku wystąpienia niestabilnych, głębokich spękań w poszczególnych partiach muru wykazujących tendencje do dalszego rozwarstwiania się należy przeprowadzić kotwienie w celu związania i wzmocnienia konstrukcji muru.

W przypadkach głębokich spękań i rys należy zastosować metodę nieinwazyjną i niewidoczną na zabytkowych powierzchniach murów.

Do konstrukcyjnego wzmocnienia murów zaleca się użyć taśmy z włókien węglowych, odpornych na korozję i o wysokich parametrach wytrzymałościowych. Taśmę węglową (Sika CarboDur) osadza się w pogłębionych spoinach wątków na specjalnym kleju Sikodur 30 LP (klej epoksydowy, dwuskładnikowy, bezrozpuszczalnikowy). Możliwe jest także stosowanie systemu kotew korekcyjnych (Helifix). Nie należy stosować zapraw cementowych przy osadzaniu elementów wzmacniających konstrukcję murów.

5. Dezynfekcja.

W celu wyeliminowania wytworzonych na powierzchni muru nawarstwień o charakterze biologicznym (mchy, glony, porosty) należy przeprowadzić zabieg dezynfekcji preparatem biobójczym. Rośliny wyższe usunąć ręcznie, starając się jak najdokładniej zniszczyć system korzenny.

Ochrona przed glonami:

system BFA (Remmers) – środek bakterio-, grzybo-, glonobójczy do czyszczenia zazielenionych materiałów budowlanych-cegieł, usuwa i zabezpiecza przed ponownym zazielenieniem.

6. Wzmocnienie strukturalne osłabionych cegieł oraz fug poprzez nasycenie ich preparatami zawierającymi związki krzemoorganiczne nie powodujące powstawania na powierzchni wzmacnianego materiału efektu hydrofobowego.

Wzmocnienie:

Preparaty do wzmacniania kamienia, tynku i cegły oparte na estrach kwasu krzemowego. Należy dobrać odpowiedni środek- technika mieszana- w zależności od stopnia i głębokości zniszczenia:

KSE 100

KSE 300

KSE 300 E

7. Usunięcie wtórnych uzupełnień niespełniających obecnie swych funkcji ochronnych i estetycznych.

8. Wykucie cementowych fug, zacierek, łat, usunięcie niewłaściwych wstawek wykonanych z cegieł współczesnych.

9. Oczyszczanie lica cegieł - przed przystąpieniem do wykonywania zabiegu należy przeprowadzić szereg prób oczyszczania, na ich podstawie wybrać

metodę (metody) pozwalającą w miarę szybko i skutecznie usunąć zanieczyszczenia oraz nawarstwienia z powierzchni lica przy zachowaniu zasady nie uszkodzania (jak najmniejszego szkodenia) substancji zabytkowej.

10. Odsalanie.
Na podstawie wyników przeprowadzonych badań należy rozpoznać rozkład soli w murze i w miarę możliwości przewidzieć ich usunięcie z jego powierzchni w miejscach najbardziej zasolonych wykorzystując metodę migracji do rozszerzonego środowiska. (np. wodne okłady z pulpy celulozowej).

11. Uzupełnianie ubytków.

Większe ubytki wątków ceglanych należy przemurować z zachowaniem zasad konserwatorskich, dobierając cegły, wielkościowo, kolorystycznie oraz fakturalnie zbliżone do uzupełnianego fragmentu muru. Do uzupełniania ubytków w ceglach jak i spoinach należy zastosować zaprawy jak najbardziej zbliżone właściwościami fizyko-mechanicznymi do uzupełnianego materiału:

- muszą mieć zbliżoną lub lepszą zdolność transportu wody niż materiał uzupełniany
- zbliżone lub niższe właściwości mechaniczne niż materiał uzupełniany
- zbliżony współczynnik rozszerzalności cieplnej do materiału uzupełnianego
- być zbliżone kolorystycznie i fakturalnie do uzupełnianego fragmentu.

Zniszczone ceramiczne detale architektoniczne zdobiące poszczególne partie muru (ceglane kształtki) należy odtworzyć w materiale ceramicznym o identycznym kształcie i w tej samej kolorystyce i strukturze.

Zalecane materiały konserwatorskie do uzupełniania:

uzupełnianie ubytków cegły/kamienia:

Restauriermörtel ZF –bezcementowa zaprawa

Historic Kalkspazemörtel – nie zawiera cementu i innych nie historycznych zapraw

Historic Kalkspachtel – wysokiej jakości szpachlówka na bazie wapna dyspergowanego

spoinowanie:

Tylko podłoża niezasolone

Historic Fugenmörtel

Fugenmörtel TK- materiał dopasowany do elementów oryginalnych

Fugenmörtel ZF- do spoinowania mało wytrzymałych murów z cegieł i kamienia

12. Hydrofobizacja wątku ceglanego.

Decyzję przeprowadzenia tego zabiegu należy podjąć po upewnieniu się co do efektywności stworzonej bariery przeciwwilgociowej murów przyziemia obiektu. Wykonanie hydrofobizacji na murze narażonym na infiltrację wody z ziemi narazi go na zniszczenie.

Zabieg wykonywać środkami sprawdzonymi na innych tego typu budowlach oraz przebadanymi pod kątem możliwości stosowania w obiektach zabytkowych.

Hydrofobizacja:

Impregnaty o konsystencji kremu o bardzo dobrej penetracji:

Funcosil FC PLUS

Funcosil FC Historic

14. Dokumentacja powykonawcza wg. standardów przyjętych w konserwacji zabytków (w zakresie podanym w Biuletynie Informacyjnym Konserwatorów Dzieł Sztuki, Vol.10 No 2 (37) 1999.) a także standardów budowlanych.

Tynki

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania tynków, detalu architektonicznego (gzymsów).

2. Oczyszczenie zachowanej powierzchni tynku z zabrudzeń i wtórnych nawarstwień powierzchniowych (w tym warstwy szarej obrzutki cementowej mechanicznie przez szczotkowanie lub metodami pneumatycznymi).

3. Usunięcie wtórnej warstwy malarskiej w kolorze białoszarym z partii artykulacji architektonicznej (z powierzchni obramień okiennych, podokienników itp.) – chemicznie, mechanicznie przez szczotkowanie lub metodami pneumatycznymi.

4. Usunięcie łat cementowych oraz uzupełnień, których powierzchnia różni się od oryginalnej faktury tynku.

5. Usunięcie luźnych partii tynku w miejscach spękanych, pozbawionych adhezji do podłoża oraz fragmentów odspojonych.

6. Impregnacja strukturalna tynku w miejscach spękanych (w partiach artykulacji architektonicznej – gzymsów – ok 10 % powierzchni tynków) przy użyciu impregnatów na bazie silikonów lub krzemianów (produkty Baunit/Bayosan lub Remmers).

7. Dezynfekcja zawilgoconych lub zagrzybionych partii tynku i wątku ceglanego (ok. 10 % powierzchni tynków) przy użyciu gotowych preparatów (system BFA (Remmers) lub Keim, Baunit).

8. Uzupełnienie tynku - zaprawą wapienno-piaskową, w miejscach ubytków zaprawy dobierając odpowiednią granulację piasku w celu uzyskania zbliżonej struktury do oryginału. Spękane tynki występujące głównie w miejscach narażonych na silne oddziaływanie wilgoci inwazyjnej (pod gzymsami, opierzeniami itp.) powinny zostać poszerzone i wypełnione wapienną zaprawą renowacyjną (Remmers, Keim, Baunit/Bayosan). Partie całkowicie zawilgocone należy również zastąpić tynkiem renowacyjnym j.w. Ubytki tynku w partiach profilowanych gzymsów należy wykonać zgodnie z techniką profili ciągnionych przy użyciu specjalnej zaprawy mineralnej. Drobne spękania wystarczy uzupełnić lub przykryć zaprawą wyrównującą.

Wykonanie tynków renowacyjnych –solochłonnych w partiach przycokołowych, narażonych na silne działanie wody i soli, w razie potrzeby wykonać takie tynki na całej powierzchni ścian.

Wykonanie obrzutki zaprawą renowacyjną z systemu WTA. Zaprawa do obrzutki wstępnej z dodatkiem wapna trasowego WTA, odpornej na działanie sulfatów (soli i siarczanów) firmy Remmers lub równoważną.

Nałożenie tynku solochłonnego wg systemu WTA, tynku porowatego, podkładowego, renowacyjnego na bazie wapna trasowego firmy Remmers lub równoważną.

9. Nałożenie tynku renowacyjnego wzmocnionego włóknami mineralnymi do naprawy i renowacji uszkodzonych fasad w celu scalenia ze starym tynkiem Np Sto Trass Filzputz firmy Sto –Ispo zaprawa przyczepna mulitContact MC55 W – Baunit/Bayosan lub zaprawa o podobnym przeznaczeniu firmy Keim, Remmers) lub równoważną.

W celu scalenia powierzchni tynków starych z nowymi wszystkie powierzchnie tynków powinny być pokryte tą szpachlą kontaktową wzmocnioną włóknami szklanymi na spoiwie wapiennym, która nada tynkom jednorodny charakter o odpowiedniej fakturze.

10. Scalenie kolorystyki powierzchni tynków przy użyciu specjalistycznych, laserunkowych farb krzemooorganicznych Keim (Exclusiv lub Historisch Palette) lub Remmers np.: z palety Historic Lasur. Tynki i detale sztukatorskie pomalować farbami krzemianowymi, silikatowymi na bazie całkowicie nowej kompozycji spoiw żelu krzemionkowego i szkła wodnego, łączy w sobie wszystkie zalety klasycznej farby dyspersyjno-silikatowej. Kolorystyka elewacji kaplicy oraz gzymsów i blend powinna być utrzymana w jasnym odcieniu naturalnego tynku zbliżonego do koloru historycznej, oczyszczonej piaskowo-szarej fugi. Odporna na warunki atmosferyczne, szkodliwe działanie promieni UV oraz kwasów i alkaliów. Jest niepalna, zawiera pigmenty światłoczułe. Powłoka jaką tworzy jest matowa, paroprzepuszczalna i nie tworzy powłok błonotwórczych. Można ją nakładać bezpośrednio na tynk bez dodatkowych warstw. Jest wysoce hydrofobowa, nie zawiera rozpuszczalników i środków zmiękczających – kolorystyka została określona na podstawie wykonanych odkrywek i zaproponowana w dalszej części opracowania oraz przedstawiona na komisji konserwatorskiej. (firmy Keim, Sto-Ispo, Baunit/Bayosan, Remmers lub równoważna).

Gzymsy, profilowania

1. Usunięcie osłabionych i cementowych zapraw profili w sposób mechaniczny dłutami i skalpelami.
2. Oczyszczenie metodą piaskowania przy użyciu agregatu Ce-Pe
3. Pozostawić należy zdrowy oryginalnie zachowany profil i wykonać jego inwentaryzację rysunkową na potrzeby powtórzenia go w miejscach ubytków.
4. Fragmenty zapraw wykazujące dobre właściwości wiążące można pozostawić.
5. Wykonanie zabiegu dezynfekcji preparatem BFA firmy Remmers

lub równoważnym.

6.Odtworzenie profilowań gzymsów, itp. zgodnie z zachowanym fragmentem z zaprawy podkładowej np. Grobzugmortel, a następnie wyprowadzenie powierzchniowe z zaprawy Ceresit CR 44 osadzonej na tzw. wzmocnieniach – pajęczkach z drutu nierdzewnego na żywicy.

6.4.Elementy metalowe - (metalowa, zewnętrzna drabina, okucia drzwi, balustrada schodów przy drzwiach prowadzących na chór, kraty, lampa)

1.Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektów.

2.Oczyszczenie powierzchni metalu z warstw wtórnych, pozostałości warstw malarskich i produktów korozji mechanicznie przy pomocy szczotek (stalowych, mosiężnych), waty metalowej.

3.Uzupełnienie lub rekonstrukcja części brakujących lub uszkodzonych elementów.

4.Sprawdzenie i w razie potrzeby właściwe zamocowanie elementów.

5.Stabilizacja powierzchni metalu kontaktowym inhibitorem korozji - środkiem wiążącym rdzę lub na bazie taniny np.: - Cortanin F -wiąże chemicznie rdzę dając ciemnografitowy odcień metalowych elementów, Evapo – Rust, można stosować jako inhibitor rdzy środek, Tanina polska - (wiąże produkty korozji z rdzeniem metalicznym) lub równoważnym.

6.Zabezpieczenie powierzchni pozbawionych rdzy powłoką z cienkiej warstwy np. żywicy Paraloid B44 w toluenie/ksylenie lub elastyczną powłoką wosku mikrokryształicznego np. Cosmoloid H80 lub równoważnym środkiem.

6.4. Wykonanie dokumentacji powykonawczej wg. standardów przyjętych w konserwacji zabytków (w zakresie podanym w Biuletynie Informacyjnym Konserwatorów Dzieł Sztuki, Vol.10 No 2 (37) 1999.) a także standardów budowlanych.

6.5 Elewacja ceramiczna (wątek ceglany)

Remont ceglanej elewacji ścian budynku kościoła.

W niniejszym programie zaleca się użycia materiałów firmy REMMERS – wiodącej i sprawdzonej marki produktów przeznaczonych do renowacji obiektów zabytkowych

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej stanu zachowania obiektu przed rozpoczęciem prac remontowych i konserwatorskich. Wykonać dokładną

inwentaryzację pomiarową i rysunkową gzymsów, murków, występów ceglanych i inwentaryzację fotograficzną poszczególnych ścian obiektu i wszystkich detali architektonicznych. Inwentaryzacje zamieścić w dokumentacji powykonawczej.

2. Szczegółowe oględziny muru w celu dokładnego określenia stanu zachowania, wstępny opis wraz z analizą zakresu i przyczyn zniszczeń.

3. Badania.- rozpoznanie wtórnych przemurowań i uzupełnień, demontaż niefachowo zawieszonych urządzeń klimatyzacyjnych i innych.

- określenie zagrożeń budowlanych: identyfikacja rys, pęknięć, odspojień rozpoznanie ich przyczyny oraz propozycja sposobu naprawy;

- badania materiałoznawcze: badania petrograficzne cegieł – próbki pobrane z wybranych miejsc muru w celu możliwie pełnego rozpoznania materiału użytego do ich wykonania; badania petrograficzne zapraw ze szczególnym zwróceniem uwagi na ich budowę oraz użyte dodatki; propozycje sposobu zabezpieczenia przed wpływem wody opadowej;

4. W miejscach zagrożonych zawaleniem wykonanie interwencyjnych napraw budowlanych,

zabezpieczenie lub demontaż luźnych i zagrażających odpadnięciem części gzymsów, attyk itp. Wypełnienie rys oraz spękań muru.

5. Dezynfekcja.

W celu wyeliminowania wytworzonych na powierzchni muru nawarstwień o charakterze biologicznym (mchy, glony, porosty) należy przeprowadzić zabieg dezynfekcji preparatem biobójczym. Rośliny wyższe usunąć ręcznie, starając się jak najdokładniej zniszczyć system korzenny.

Ochrona przed glonami:

system BFA – środek bakterio-, grzybo-, glonobójczy

do czyszczenia zazielenionych materiałów budowlanych-cegieł, usuwa i zabezpiecza przed ponownym zazielenieniem.

6. Wzmocnienie strukturalne osłabionych cegieł oraz fug poprzez nasycenie ich preparatami

zawierającymi związki krzemoorganiczne nie powodujące powstawania na powierzchni wzmacnianego materiału efektu hydrofobowego.

Wzmocnienie:

Preparaty do wzmacniania kamienia, tynku i cegły oparte na estrach kwasu krzemowego. Należy dobrać odpowiedni środek- technika mieszana- w zależności od stopnia i głębokości zniszczenia:

KSE 100

KSE 300

KSE 300 E

7. Usunięcie wtórnych uzupełnień nie spełniających obecnie swych funkcji ochronnych i estetycznych.

8. Wykucie cementowych fug, usunięcie niewłaściwych wstawek wykonanych z cegieł współczesnych.

9. Oczyszczanie lica cegieł- przed przystąpieniem do wykonywania zabiegu należy przeprowadzić szereg prób oczyszczania, na ich podstawie wybrać metodę (metody) pozwalającą w miarę szybko i skutecznie usunąć

zanieczyszczenia oraz nawarstwienia z powierzchni ceglanego lica przy zachowaniu postulatów nie uszkodzania (jak najmniejszego szkodenia) substancji zabytkowej. Ocenę skuteczności zabiegu oraz wybór metody podjąć komisyjnie przy udziale Dyplomowanego Konserwatora Dzieł Sztuki. Próby:

- oczyszczanie przy wykorzystaniu pary wodnej, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia;
 - metoda hydrodynamiczna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących wodą pod ciśnieniem posiadającymi regulację przepływu wody oraz zmiany kształtu strumienia;
 - czyszczenie wodą zimną, wodą ciepłą, wspomaganie oczyszczania środkami powierzchniowo czynnymi, środkami rozpuszczającymi (spulchniającymi) nawarstwienia;
 - metoda strumieniowo ścierna z wykorzystaniem urządzeń czyszczących parą wodną i ścierniwem z możliwością regulacji przepływu powietrza oraz strumienia ścierniwa, dobór ścierniwa pod kątem jego twardości;
- W trakcie zabiegu należy przewidzieć doczyszczanie punktowe (np. wytwornicą pary), czyszczenie mechaniczne szczególnie zabrudzonych i trudno usuwalnych nawarstwień.

Zalecane materiały konserwatorskie do czyszczenia:

Fassadenreiniger Paste- konsystencja pasty ogranicza spływanie produktu
Grünbelag Entferner-preparat do usuwania zielonych nawarstwień, nie wymaga dodatkowego zmywania

Klinkerreiniger AC- usuwa resztki zapraw, nalot wapienny i cementowy
rotec®-metoda czyszczenia wirującym strumieniem, do czyszczenia na sucho, wilgotno i mokro, łagodne dla podłoża usuwanie zanieczyszczeń
10. Odsalanie.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań należy rozpoznać rozkład soli w murze i w miarę możliwości przewidzieć ich usunięcie z jego powierzchni w miejscach najbardziej zasolonych wykorzystując metodę migracji do rozszerzonego środowiska. (np. okłady z pulpy celulozowej).

11. Uzupełnianie ubytków.

Większe ubytki wątków ceglanych należy przemuruwać z zachowaniem zasad konserwatorskich, dobierając cegły, wielkościowo, kolorystycznie oraz fakturalnie zbliżone do uzupełnianego fragmentu muru. Do uzupełniania ubytków w ceglach jak i spoinach należy zastosować zaprawy jak najbardziej zbliżone właściwościami fizyko-mechanicznymi do uzupełnianego materiału:

- muszą mieć zbliżoną lub lepszą zdolność transportu wody niż materiał uzupełniany
- zbliżone lub niższe właściwości mechaniczne niż materiał uzupełniany
- zbliżony współczynnik rozszerzalności cieplnej do materiału uzupełnianego
- być zbliżone kolorystycznie i fakturalnie do uzupełnianego fragmentu.

Zniszczone ceramiczne detale architektoniczne zdobiące poszczególne partie muru (ceglane kształtki) należy odtworzyć w materiale ceramicznym o identycznym kształcie i w tej samej kolorystyce i strukturze.

W przypadku wystąpienia niestabilnych, głębokich spękań w poszczególnych partiach muru wykazujących tendencje do dalszego rozwarstwiania się należy przeprowadzić kotwienie w celu związania i wzmocnienia konstrukcji muru.

W przypadkach głębokich spękań i rys należy zastosować metodę nieinwazyjną i niewidoczną na zabytkowych powierzchniach murów.

Do konstrukcyjnego wzmocnienia murów zaleca się użyć taśmy z włókien węglowych, odpornych na korozję i o wysokich parametrach wytrzymałościowych. Taśmę węglową (Sika CarboDur) osadza się w pogłębionych spoinach wników na specjalnym kleju Sikodur 30 LP (klej epoksydowy, dwuskładnikowy, bezrozpuszczalnikowy). Możliwe jest także stosowanie systemu kotew korekcyjnych (Helifix). Nie należy stosować zapraw cementowych przy osadzaniu elementów wzmacniających konstrukcję murów.

Większe ubytki cegieł należy uzupełniać przy użyciu odpowiednio dobranych cegieł o wymiarach i kształcie zgodnym z oryginałem (produkty cegielni Hoffmanowskiej, Kraśnik lub podobne), mniejsze - przy użyciu gotowej zaprawy z użyciem kruszywa ceglanego o odpowiednim kolorze (np. produkt Remmers) i spoiny dopasowanej składem i kolorem do spoiny oryginalnej (w stanie po oczyszczeniu) - (gotowe produkty firmy Remmers) lub w miejscach ubytków fug dobierając odpowiednią granulację piasku i pigmentów żelazowych w celu uzyskania zbliżonego koloru i struktury do oryginału. Uzupełnienia i nowe partie wniku ceglanego powinny charakteryzować się cechami fizyko mechanicznymi (nasiąkliwość i wytrzymałość) zbliżonymi lub nieco mniejszymi w stosunku do partii oryginalnych. Ze względu na znaczną rangę historyczną całego obiektu, prace konserwatorskie murów będą mieć charakter zachowawczy. Zatem, zabytkowe elementy wniku ceglanego będą zastępowane tylko w tych przypadkach, gdzie będzie to niezbędne. Można przyjąć, że w przypadku ubytków cegieł wynoszących od 20% do 30% należy stosować uzupełnienia przy użyciu masy mineralnej o następującym składzie: 1/2 cz. wapna trasowego, 3 cz. kruszywa ceglanego, 1 cz. cementu trasowego z niewielkim dodatkiem odpowiednich pigmentów naturalnych (ugru, czerwieni i czerni żelazowych – odpornych na alkalia) dla uzyskania odpowiedniego koloru uzupełnień.

Zalecane materiały konserwatorskie do uzupełniania:

uzupełnianie ubytków cegły:

Restauriermörtel ZF –bezcementowa zaprawa

Historic Kalkspazemörtel – nie zawiera cementu i innych nie historycznych zapraw

Historic Kalkspachtel – wysokiej jakości szpachlówka na bazie wapna dyspergowanego

spoinowanie:

Tylko podłoża niezasolone

Historic Fugenmörtel

Fugenmörtel TK- materiał dopasowany do elementów oryginalnych

Fugenmörtel ZF- do spoinowania mało wytrzymałych murów z cegieł i kamienia

12. Scalanie kolorystyczne.

W przypadku rażących rozbieżności kolorystycznych poszczególnych fragmentów muru, mogących zakłócać estetykę obiektu należy przewidzieć zabieg scalenia kolorystycznego powierzchni poprzez miejscowe naniesienie odpowiednio przygotowanych farb. (Dobór środków, szczególnie spoiwa farb, powinien być uzależniony od decyzji co do finalnych właściwości fizycznych powierzchni muru, czy będzie ona miała charakter hydrofobowy czy też pozostanie hydrofilna). Nowa spoina powinna być dopasowana składem i kolorem do spoiny oryginalnej w stanie po oczyszczeniu (kolor spoiny powinien mieć odcień piaskowo-szary „starej bieli”, nie powinien być zbyt biały, kremowy lub szary). Można zastosować gotowe zaprawy (Fugenmörtel firmy Remmers lub zamiennie Bayosan, Keim) o właściwie dobranej barwie. Nie należy nakładać fug w sposób mechaniczny, pokrywając zbyt duże fragmenty oryginalnego wątku ceglanego, co mogłoby całkowicie zmienić historyczny charakter obiektu. Nowo założone fugi powinny być zgodnie kolorystycznie i fakturalnie z partiami oryginału.

Zalecane materiały konserwatorskie do scalania kolorystycznego:

Historic Schlämmlassur

Historic Lasur- farba silikonowa do wykonywania powłok laserunkowych

13. Hydrofobizacja muru.

Decyzję przeprowadzenia tego zabiegu należy podjąć po upewnieniu się co do efektywności stworzonej bariery przeciwwilgociowej murów przyziemia obiektu. Wykonanie hydrofobizacji na murze narażonym na infiltrację wody z ziemi narazi go na zniszczenie.

Szczególnie ważne będzie wykonanie zabiegu hydrofobizacji strukturalnej na ceramicznych kształtkach zabezpieczających koronę muru. Przy decyzji o wykonaniu zabiegu hydrofobizacji należy dobrać środki oraz metody zapewniające w miarę głębokie (strukturalne) wprowadzenie roztworu w powierzchnię elewacji.

Zabieg wykonywać środkami sprawdzonymi na innych tego typu budowlach oraz przebadanymi pod kątem możliwości stosowania w obiektach zabytkowych.

Hydrofobizacja:

Impregnaty o konsystencji kremu o bardzo dobrej penetracji:

Funcosil FC PLUS

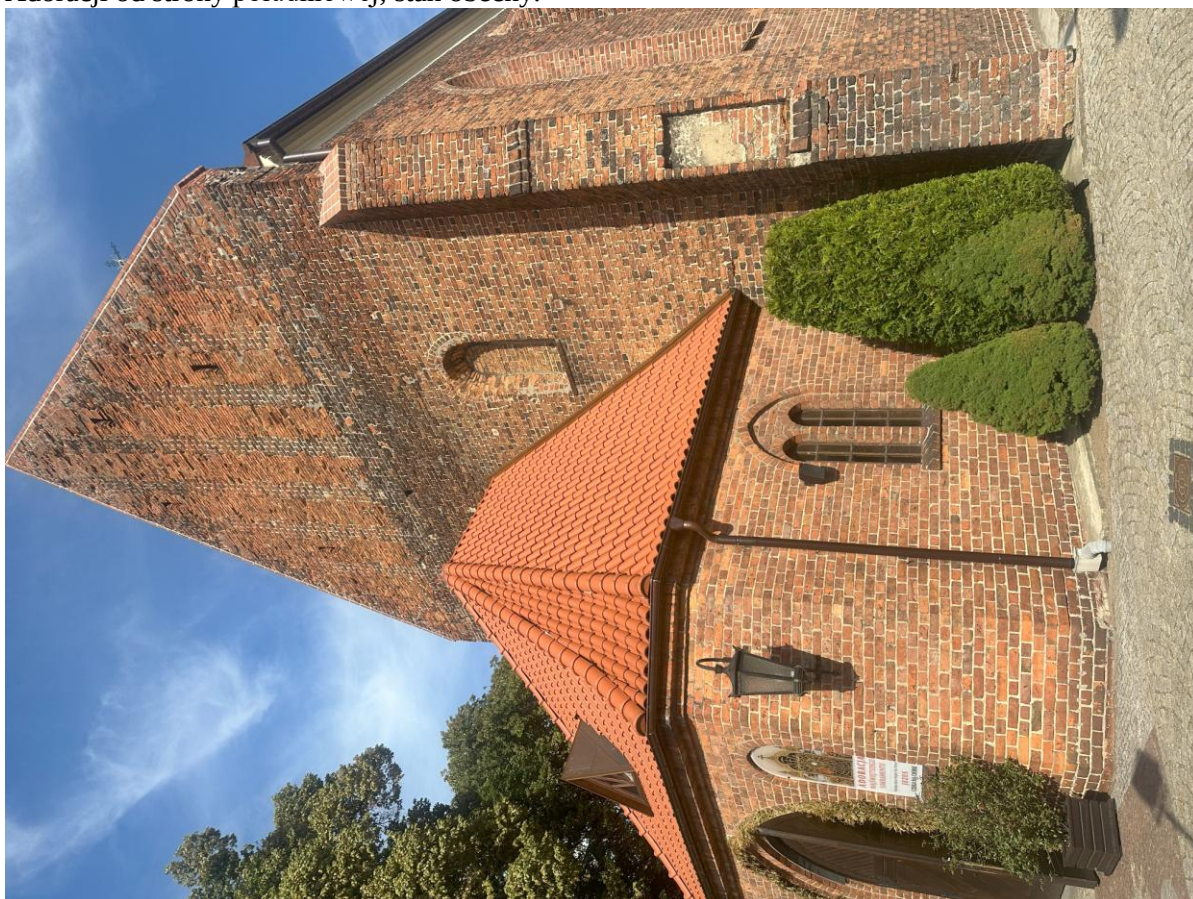
Funcosil FC Historic

14. Dokumentacja powykonawcza wg. standardów przyjętych w konserwacji zabytków (w zakresie podanym w Biuletynie Informacyjnym Konserwatorów Dzieł Sztuki, Vol.10 No 2 (37) 1999.) a także standardów budowlanych.

Zaprawy mineralne, i inne materiały renowacyjne znajdują się w ofercie wielu firm. Poleca się szczególnie uwzględnione w programie produkty firm Remmers, alternatywnie dopuszcza się po uzgodnieniu z nadzorem konserwatorskim stosowanie produktów firm: Nowa Sarzyna, Baunit/Bayosan, Remmers, Keim, Tubag o podobnych właściwościach.

Fot. nr 1 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie– widok elewacji z kaplicą Wieczystej Adoracji od strony południowej, stan obecny.

Fot. nr 2 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji zachodniej z kruchtą z 1947 r., widoczne zabrudzenia, a także ubytki i wykruszenia wątku ceglanego (cegła i fugi) oraz wtórne, historyczne przekształcenia i przemurowania blend w partiach szczytowych, stan obecny.

Fot. nr 3 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji północnej z zakrystią, widoczne zabrudzenia, a także ubytki i wykruszenia wątku ceglanego (cegła i fugi), stan obecny.

Fot. nr 4 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji wschodniej, widoczne zabrudzenia, a także ubytki i wykruszenia wątku ceglanego szczególnie na powierzchni przypor (cegła i fugi), stan obecny.

Fot. nr 5 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji południowej kaplicy, widoczne spękania murów kaplicy, wtórny narzut cementowy oraz uszkodzone opierzenia, a także ubytki i wykruszenia wątku ceglanego w partii szkarp (cegła i fugi), stan obecny.

Fot. nr 6 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowej, widoczne spękania tynków kaplicy, wtórny narzut cementowy oraz uszkodzone opierzenia, a także ubytki i wykruszenia wątku ceglanego w szczytach schodkowych szkarp (cegła i fugi), stan obecny.

Fot. nr 7 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowej kaplicy, widoczne spękania tynków kaplicy, wtórny, odspojony narzut cementowy oraz uszkodzone opierzenia, stan obecny.

Fot. nr 8 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowej, widoczne spękania i zniszczenia wątku ceglanego w górnej partii przypory, stan obecny.

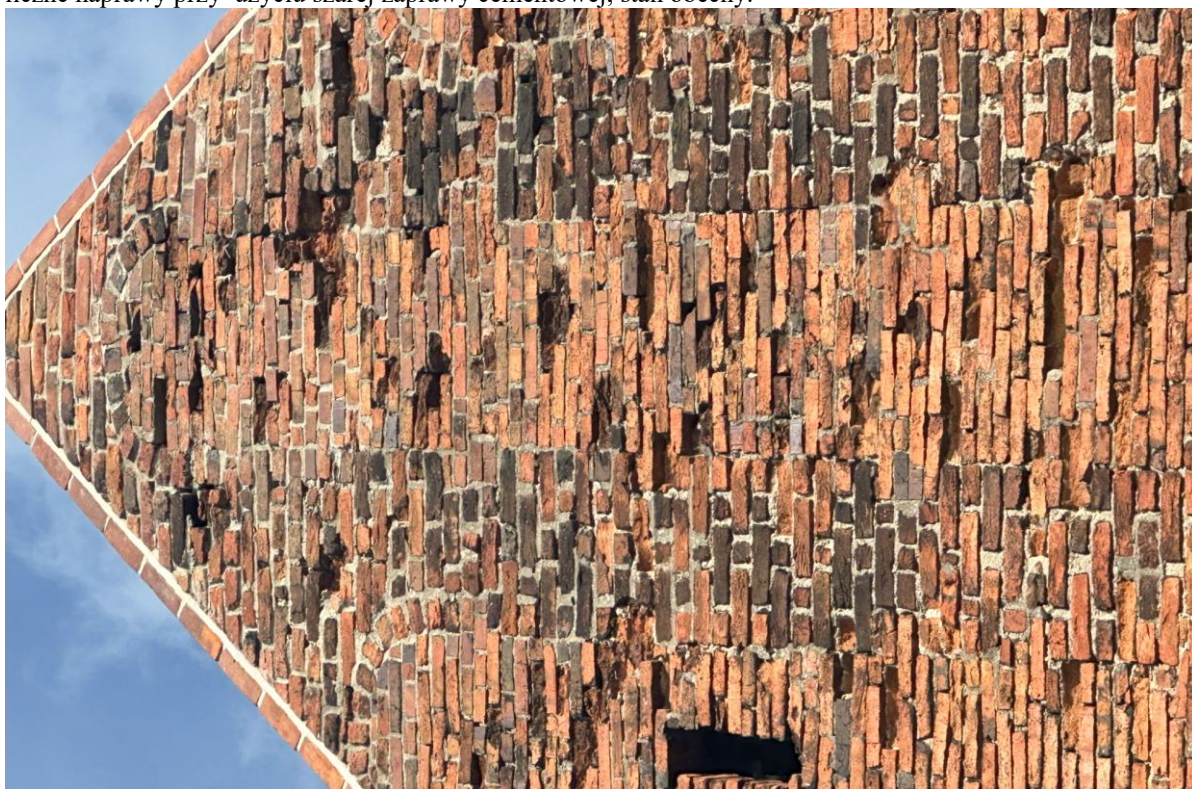
Fot. nr 9 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowej z metalową drabiną zewnętrzną prowadzącą na strych, widoczne zanieczyszczenia, spękania i zniszczenia wątku ceglanego, stan obecny.

Fot. nr 10 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowo-zachodniej z blendą w partii narożnej przypory, widoczne zanieczyszczenia, spękania i zniszczenia wątku ceglanego oraz tynku, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej - (jest to efekt użycia tej zaprawy).

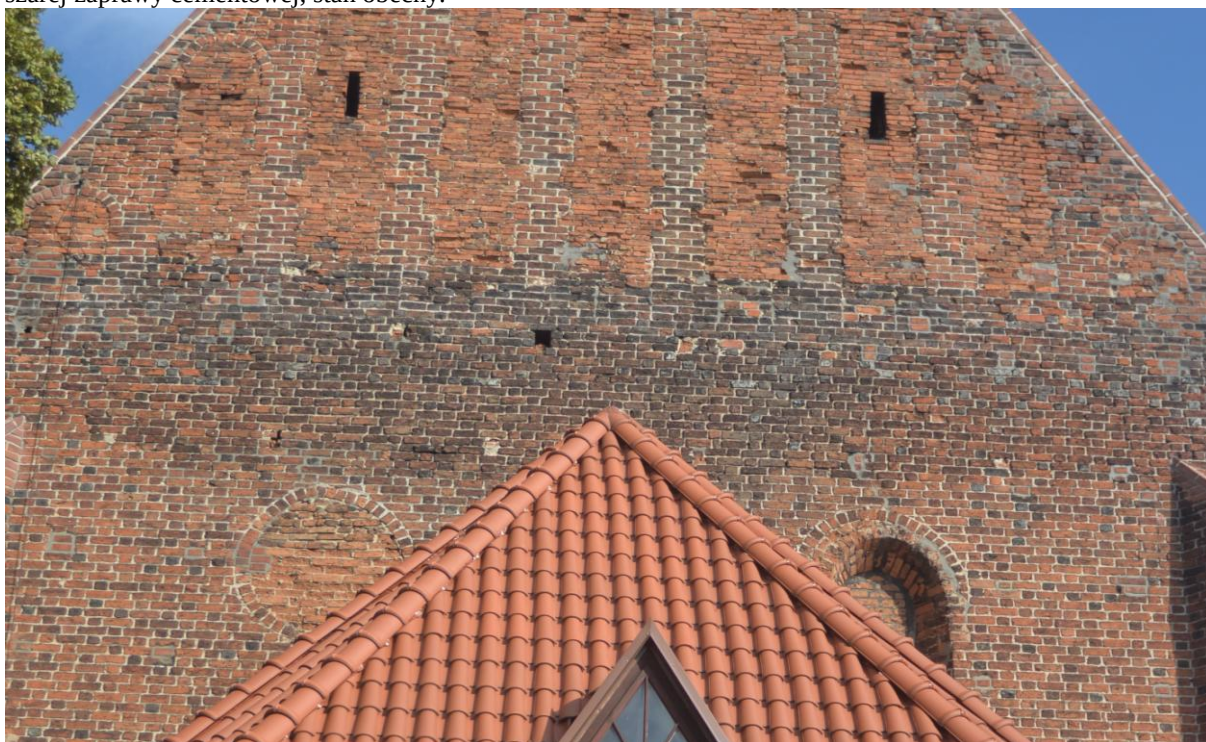
Fot. nr 11 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej z widocznymi, dziewięcioma historycznie zamurowanymi blendami przy użyciu cegły o mniejszych wymiarach, widoczne zanieczyszczenia, spękania i bardzo duże zniszczenia wążku ceglanego w szczytach elewacji, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 12 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej z widocznymi, dziewięcioma historycznie zamurowanymi blendami przy użyciu cegły o mniejszych wymiarach, widoczne zanieczyszczenia, spękania i bardzo duże zniszczenia, ubytki wążku ceglanego, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 13 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej z widocznym, historycznie przemurowanym okulesem w formie ostrołukowej blendy, widoczne zanieczyszczenia, wykruszenia, duże zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 14 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej z widocznymi, dziewięcioma historycznie zamurowanymi blendami w partii szczytowej, okulesem w lewej, dolnej części i przemurowanym okulesem w formie ostrołukowej blendy z prawej strony, przy użyciu cegły o mniejszych wymiarach, widoczne zanieczyszczenia, spękania i bardzo duże zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 15 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji północno-zachodniej ze schodami prowadzącymi do drzwi wejściowych na chór. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego oraz tynku, a także liczne naprawy przy użyciu białej i szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 16 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji północno-zachodniej ze schodami prowadzącymi do drzwi wejściowych na chór, fragment. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego oraz tynku, a także liczne naprawy przy użyciu białej i szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 17 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostreszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej z historycznym napisem na cegle z datą odbudowy kościoła po pożarze (1623 r.), stan obecny.

Fot. nr 18 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostreszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej w partii cokołu przypory z charakterystycznymi „dółkami ogniowymi” świadczącymi o kultywowanej, dawnej tradycji krzesania wielkanocnego, świętego ognia, stan obecny.

Fot. nr 19 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji północnej z fragmentem przypory i blendy, widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego oraz tynku, a także liczne naprawy przy użyciu białej i szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 20 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu szczytu elewacji zachodniej zakrystii z historycznie przemurowaną blendą. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej oraz kolorowe naloty „korozji” biologicznej – porostów i mchów, stan obecny.

Fot. nr 21 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej przedsionka zakrystii (dobudowanego prawdopodobnie w XIX w.) z widocznymi kratami w oknach, stan obecny.

Fot. nr 22 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej przedsionka zakrystii (dobudowanego prawdopodobnie w XIX w.) z widocznymi kratami w oknach, fragment, stan obecny.

Fot. nr 23 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej przedsionka zakrystii (dobudowanego prawdopodobnie w XIX w.) z widoczną, oryginalną, metalową lampą, stan obecny.

Fot. nr 24 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej z widocznym, uszkodzonym opierzeniem parapetu okna, stan obecny.

Fot. nr 25 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej z fragmentem dolnej części przypory. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, schodkowej przypory, a także liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej, stan obecny.

Fot. nr 26 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji wschodniej z widocznym fragmentem dolnej części przypory. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także „dołki ogniowe” oraz liczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej (w tym uzupełnienia po otworach iniekcji krystalicznej), stan obecny.

Fot. nr 27 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok elewacji wschodniej z widocznym fragmentem dolnej części ściany. Widoczne zanieczyszczenia, spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także luźne, uszkodzone cegły w zawilgoconej partii przycokołowej, stan obecny.

Fot. nr 28 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji południowo-wschodniej z widocznym fragmentem dolnej części ściany i przypory. Widoczne spękania zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, a także ślady zawilgoconej partii przycokołowej, izolowanej barierą w formie betonowej opaski, widoczne w postaci kolorowych nalotów „korozji” biologicznej – porostów i mchów, stan obecny.

Fot. nr 29 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu dolnej partii ściany elewacji północnej z widoczną betonową opaską zatrzymującą wilgoć w ścianie budynku. Widoczne zniszczenia, ubytki wążku ceglanego w partii fug, stan obecny.

Fot. nr 30 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu dolnej partii ściany elewacji północnej. Widoczne zniszczenia, ubytki wążku ceglanego w partii kształtek profilowanego gzymsu w obrębie przypory, stan obecny.

Fot. nr 31 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu przypory w elewacji północno-wschodniej. Widoczne zniszczenia, ubytki wątku ceglanego, stan obecny.

Fot. nr 32 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu otworu okiennego elewacji północnej. Widoczne przemurowania w górnej partii okna, stan obecny.

Fot. nr 33 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu dolnej partii ściany elewacji wschodniej. Widoczne zniszczenia, ubytki wążku ceglanego w partii kształtek w obrębie gzymsu cokołowego, stan obecny.

Fot. nr 34 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu dolnej partii ściany elewacji wschodniej. Widoczne zniszczenia, ubytki wążku ceglanego w partii kształtek w obrębie gzymsu cokołowego, stan obecny.

Fot. nr 35 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu dolnej partii ściany elewacji północno-zachodniej z widoczną betonową opaską zatrzymującą wilgoć w ścianie budynku. Widoczne zabrudzenia, zniszczenia, ubytki oraz liczne naprawy w partii fug, stan obecny.

Fot. nr 36 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu przypory elewacji północnej. Widoczne zniszczenia, ubytki wstęgu ceglanego oraz tynku we wnętrzu blendy, stan obecny.

Fot. nr 37 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej, widoczne naprawy przy użyciu szarej zaprawy cementowej w otworach po zabiegu iniekcji krystalicznej, stan obecny.

Fot. nr 38 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Ostrzeszowie – widok fragmentu elewacji zachodniej. Widoczne, uszkodzenie przeszklenia okratowanego okna w dobudowanej w 1947 r. kruchcie, stan obecny.